

Investeren in een zorgzame, inclusieve en open samenleving

De laatste tijd gaan er almaar meer stemmen op in Europa om de militaire uitgaven te verhogen. De druk van buitenaf neemt toe, vooral in NAVO-context.

Ook de idee van een Europese nucleaire afschrikking maakt weer opmars. Er is sprake van een Europese Pax Atomica.¹ Die zou een antwoord moeten bieden op de veiligheidsdreigingen die zich zouden aandienen, van binnenuit en van buitenaf (o.m. terreur, migratiestromen, cyberhacking). De vraag is nog maar of kernwapens een afdoend antwoord kunnen bieden op die dreigingen. Als afschrikking werken ze niet: ze voorkomen geen aanvallen of terreurdaden. Dat mochten een aantal landen die kernwapens herbergen (waaronder de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk, Turkije, Duitsland, Frankrijk, België) afgelopen decennia ondervinden. Het bezit van kernwapens - massavernietigingswapens - is illegaal, immoreel én gevaarlijk, zonder nog te spreken van ongelukken, bijna-ongelukken en incidenten.

De budgetten voor defensie-uitgaven zijn nu al immens.² Wapens doden, ook als ze niet worden gebruikt. De kostprijs van wapens is namelijk zo hoog, dat het aanmaken ervan vaak ten koste gaat van middelen die aan de meest fundamentele noden van mensen voldoen. Met alle tragische - soms dodelijke - gevolgen van dien.

Veiligheid behoeft veel meer dan meestappen in een militaire logica. Veel politici en experts geloven dat je voldoende militair materiaal moet hebben en inzetten om bedreiging van de veiligheid tegen te gaan. Om een bevolking te beveiligen heb je inderdaad adequate militaire middelen

¹ https://en.wikipedia.org/wiki/Nuclear_peace

² <https://www.sipri.org/yearbook/2016>

nodig, ook in situaties van zelfverdediging. Militaire samenwerking is dan begrijpelijk. Maar “veiligheid” is een complexe kwestie. Die heeft veel te maken met de kwaliteit van onze samenleving en het leven van haar burgers. Daarvoor zijn niet alleen militaire, maar ook meer sociaaleconomische maatregelen nodig.

Naties plooiën op zichzelf

We stellen vast dat bepaalde politici alleen nog “naar binnen” kijken en het internationale of multilaterale niveau verwaarlozen en zelfs minachten. Een aantal landen kijkt enkel nog naar zichzelf, en bezigt en teert op een protectionistisch discours. Eigen belangen eerst! Multilaterale verbintenissen zoals de Europese Unie en de Verenigde Naties vertonen barsten en moeten hun legitimiteit staven. Gemeenschappelijke waarden zoals samenwerking, solidariteit en mensenrechten komen op de helling te staan. Dat is een gevaarlijke tendens, want veel van de maatschappelijke uitdagingen waar we vandaag voor staan (migratie, vluchtelingencrisis, terreur, klimaatproblemen, economische crisis, spanningen tussen burgers etc.) vragen juist om een verdere gemeenschappelijke aanpak op regionaal en internationaal niveau.

Elke crisis biedt echter ook nieuwe kansen. Er is nood aan meer humane maatregelen, die een vreedevolle samenleving op alle niveaus - niet in het minst op lokaal niveau - kunnen bevorderen. Op die manier kan je investeren in “human security”, in veiligheid van de burger. Een natie wordt gemeten aan haar zorg voor de kwetsbare mens en planeet. Dus moeten wij investeren in conflictoplossende systemen, inclusief “early warning³”. Het tijdig detecteren van onrecht en spanningen die tot conflict kunnen leiden, is niet gebaat bij een focus op defensie. Het is belangrijk dat landen en de internationale organisaties op het gebied van preventie en conflicthantering sterk beleid maken en ook niet-militaire middelen ter beschikking stellen.

³ https://en.wikipedia.org/wiki/Early_warning_system

Het gebruik van geweld heeft in vele gevallen te maken met politieke motiveringen en slechte relaties. Politiek geweld is vaak een uitvloeisel van onbespreekbare en onbesproken meningsverschillen en onbegrip. De opdracht is dan van de politieke en sociale taboes te doorbreken en relaties te versterken. Politiek kan in onze chaotische wereld fungeren als een moreel kompas. Daar heeft men echter leiderschap en moed voor nodig, maar dat is waar de wereld dringend nood aan heeft. Hopelijk zullen er de komende tijd nieuwe leiders, ook van jongere generaties, opstaan, zodat het vertrouwen kan terugkeren.

Vormen van terreur

We worden geconfronteerd met de globalisering van extremisme en religieus geweld. De aanslagen in Europa brachten de terreur dichtbij, en zwengelden ook de angstgevoelens aan. Die angst van mensen moeten we ernstig nemen en in perspectief plaatsen.

Terreur kent vele vormen en politieke achtergronden. Naoorlogs Europa kende ook voor de aanslagen van 9/11 periodes van politieke onrust en terreur. Enkele voorbeelden:

1. In Spaans Baskenland pleegde de Baskische afscheidsbeweging ETA⁴ jarenlang terreuraanslagen om hun eis voor onafhankelijkheid kracht bij te zetten.
2. In Noord-Ierland⁵ zaaiden gewapende paramilitaire groepen terreur van de late jaren 1960 tot in 1998. De 'Troubles' of het sektarisch geweld tussen twee bevolkingsgroepen - katholieken en protestanten - was van politieke, 'etnische', sociale en godsdienstige aard. Splintergroepen van het Iers Republikeins Leger (IRA) bleven verder terreurdaden stellen, ook in het kader van criminaliteit en drugshandel.

⁴ https://nl.wikipedia.org/wiki/Euskadi_Ta_Askatasuna

⁵ <http://mens-en-samenleving.infonu.nl/internationaal/33118-terrorisme-noord-ierland-het-ira-en-haar-splintergroepen.html>

3. In de jaren 70 en 80 van vorige eeuw pleegden extreem linkse en marxistische terreurgroeperingen een reeks aanslagen op politici, politie en industriëlen. In Duitsland waren de Baader Meinhof-groep en de Rote Armee Fraktion⁶ actief, in Italië de Rode Brigades⁷. In België opereerde midden de jaren 1980 de Cellules Communistes Combattantes of CCC⁸.
4. Nog in België pleegde de zogenaamde Bende van Nijvel⁹ in de jaren 80 van vorige eeuw een reeks dodelijke raids op warenhuizen. Hoewel er nauwelijks buit werd gemaakt, ging men officieel uit van een criminele groepering. De daders werden nooit gevonden.
5. De zwaarste terreuraanslag in naoorlogs Europa van vorige eeuw was de bomaanslag in het station van Bologna, in 1980. Er vielen 85 doden en meer dan 200 gewonden. Een aantal leden van het neofascistische NAR (Nuclei Armati Rivoluzionari)¹⁰ werd voor de aanslag veroordeeld.

De lijst van terreurgroepen ter wereld is lang en de motiveringen verschillen naargelang de politieke context. Zowel de Europese Unie¹¹, de Verenigde Staten als de Verenigde Naties stelden een lijst op met terreurgroepen, onder meer voor hun sanctie- en veiligheidsbeleid. Groeperingen als Hamas in de Gaza, Hezbollah in Libanon en de New People's Party (NPP)¹² op de Filipijnen zijn voorbeelden van zulke groepen.

Geweld - niet in de naam van godsdienst!

Onze wereld heeft in de 21ste eeuw opnieuw te kampen met religieus geïnspireerd geweld, 'theoterreur'. De aanslagen op de Twin Towers in New York en op het Pentagon in Washington, DC van 11 september 2001 zijn hier een doorslaggevend en ongezien feit van. Ze kunnen ook gezien

⁶ https://en.wikipedia.org/wiki/Red_Army_Faction

⁷ https://nl.wikipedia.org/wiki/Rode_Brigades

⁸ https://fr.wikipedia.org/wiki/Cellules_communistes_combattantes

⁹ https://nl.wikipedia.org/wiki/Bende_van_Nijvel

¹⁰ https://en.wikipedia.org/wiki/Nuclei_Armati_Rivoluzionari

¹¹ https://nl.wikipedia.org/wiki/Europese_terreurlijst

¹² https://nl.wikipedia.org/wiki/Communist_Party_of_the_Philippines

worden als een globalisering van terreur. In die context kennen we al-Quada en de Islamitische Staat¹³ (IS/Daesh). De meeste IS-strijders komen uit Irak en Syrië, maar met de rekrutering van tienduizenden, veelal jonge strijders uit het buitenland, kunnen we ondertussen van een internationale groepering spreken. In 2015 hadden zo'n 30 à 40.000 buitenlandse strijders zich aangesloten bij IS. Velen onder hen komen uit andere Arabische landen zoals Tunesië, maar ook uit regio's zoals Tsjetsjenië en uit westerse landen, inclusief België. We kennen ook soortgelijke islamitische terreurgroeperingen in Libië en Nigeria (Boko Haram).

Leden van geloofsgroepen die oproepen tot geweld en oorlog maken misbruik of verkeerde interpretaties van religie. Geweld kan in geen geval worden gerechtvaardigd in naam van de religie. Alleen de vrede is "heilig."

Schuld van het Westen?

Boko Haram betekent letterlijk "Westers onderwijs deugt niet". Het brutaal geweld van Boko Haram tegen andersgelovigen, vrouwen en minderheden is ongezien. De groep reageert naar eigen zeggen tegen de decadentie van het Westen, maar treft en terroriseert vooral de eigen bevolking.

Het Westen heeft in het verleden al te gemakkelijk en soms met politiek geweld een maatschappijmodel willen opdringen, zonder veel rekening te houden met tradities en cultuur van een bevolking. Die cultuur kan en moet niet zomaar weggecijferd worden. De verandering moet vanuit de mensen zelf komen en bij hen passen. Dat is de enige manier om een maatschappijmodel te verduurzamen. Het door het Westen opgelegde democratiseringsproces is vaak gepaard gegaan met het negeren van de eigenheid. Dat roept vrijwel altijd heftige oppositie op. Traditionele samenlevingen werden in het verleden veel te vaak van bovenaf gedwongen zich te moderniseren. Boko Haram is daar jammer genoeg een extreem resultaat van.

¹³ [https://nl.wikipedia.org/wiki/Islamitische_Staat_\(in_Irak_en_de_Levant\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Islamitische_Staat_(in_Irak_en_de_Levant))

Het Westen heeft het moeilijk met het begrijpen van de Arabische wereld. Het kent en erkent de volledige scheiding van godsdienst/kerk en staat. Binnen de Arabische wereld is er een diepere laag van “bindweefsel” dat wordt gevormd door religie en het waardesysteem dat die religie vertegenwoordigt. Hier kan je duidelijk geen scheiding maken tussen religie en politiek, omdat religie niet losstaat van het leven.

Geen straffeloosheid - wel opvang en integratie

Diplomaten gaan ervan uit dat het einde van IS in Syrië en Irak in zicht is en een heel aantal Syriastrijders begint terug te komen naar onze landen. Waar blijf je met al die IS-strijders? Teruggekeerde Syriëstrijders verblijven momenteel in gevangenissen. Voor elk van hen is een passend rehabilitatieproces noodzakelijk. Straffeloosheid is uit den boze, maar louter focus op criminalisering is ook gevaarlijk.

Eén groep van deze voormalige IS-strijders wil zich opnieuw aanpassen en integreren in hun oorspronkelijke gemeenschap. Onze samenleving moet daarvoor de nodige maatregelen treffen en daarbij ook hun omgeving, families en kennissenkring betrekken.

Een tweede groep kan een groot gevaar betekenen. Zij blijven zich verzetten tegen het Westen als bron van alle kwaad. De brainwashing en het sektedenken¹⁴, inclusief het gebruik van geweld, zitten bij sommigen zeer diep. De intentie om terreurdaden te stellen blijft reëel. Daarom kennen wij in België dreigingsniveau 3: terreurdaden blijven een mogelijkheid.¹⁵

Ongelijkheid en uitsluiting nemen toe

¹⁴ <https://nl.wikipedia.org/wiki/Sekte>

¹⁵ <http://dreigingsniveau.be/>

Verklaringen voor het feit dat zoveel jongeren zich aangetrokken voelen tot gewapend en brutaal geweld zijn legio. In de Derde Wereld heeft een enorme groep jongeren geen enkel uitzicht op een behoorlijk bestaan.

Maar ook in het “rijke” Westen voelen veel jongeren zich uitgesloten van de arbeidsmarkt, van het onderwijs of van de samenleving an sich. Zij zoeken naar bindweefsel, naar identiteit, naar het gevoel van ergens toe te behoren. In het Engels spreken we van “a sense of belonging”. Waar hoor ik bij? Met welke bevolkingsgroep kan ik mij identificeren? Met welke normen en waarden, godsdienst of levensbeschouwing?

In principe heeft religie veel te bieden: leefregels, inspiratie, sociale verhoudingen, saamenhorigheid en vrede, hoop en identiteit, het bieden van een kader en uitzicht. In onzekere tijden kan religie veel houvast bieden. Godsdiensten moeten zich richten op de behoeften van de meest kwetsbaren in de samenleving: de hongerigen, de armen, de vluchtelingen, enz.

Verandering begint op plaatselijk vlak

Wat wij in het Westen niet moeten doen is het dehumaniseren van ‘de ander’. “Othering” - of het klasseren van “de andere” tot “niet één van ons” - zet geen zoden aan de dijk en moet doorbroken worden. Polarisatie en het denken “in groepen”, met vaak uitsluiting van de ander als gevolg, kan ontaarden in kwaadheid en geweld.

Nationalisme en populisme hebben de wind in de zeilen en creëren een sfeer van gesloten samenlevingen. Wij moeten opkomen voor daadwerkelijke emancipatie en integratie van alle groepen in de samenleving, op alle niveaus. Dan gaan we voor een open samenleving. Dan bouwen we geen muren of schutsels tussen groepen van mensen. Een “open society” begint op het lokale niveau. Alle verandering begint op het plaatselijke niveau.

Zelfs een “onder de boom”-cultuur kan helpen. Een plek waar mensen, kleinschalig, samenkomen en problemen uitpraten. Politieke participatie, in het bijzonder van jonge mensen, is een voorwaarde voor een goed functionerende en kritische burgersamenleving.

Het goede nieuws is dat er al vele kleine initiatieven van integratie plaatsvinden op mensenmaat, lokaal en in het leren van samenleven. Opkomen voor solidariteit ook op internationaal vlak, met acties zoals Damiaanactie, Vredeseilanden, Broederlijk Delen, 11.11.11, enz. De keuze van initiatieven is groot en dat biedt hoop op verandering.

Brussel/Borgerhout, 1 maart 2017

Paul Lansu
Senior Policy Advisor
Pax Christi International